

VẬN DỤNG PHƯƠNG PHÁP SEMINAR

phát triển năng lực cho học sinh THPT trong dạy học đọc hiểu văn bản văn học

□ THANH TRẦN*

1. Đặt vấn đề

Trong những năm gần đây, khoa học - công nghệ phát triển như vũ bão. Sự phát triển đó mở ra nhiều cơ hội cho giáo dục đổi mới nhưng cũng đặt ra cho ngành giáo dục nước ta những thách thức mới. Đó là phải làm sao để đáp ứng được nguồn nhân lực chất lượng cao theo nhu cầu của xã hội hiện đại. Nhận thức được sứ mệnh của ngành giáo dục, Bộ Giáo dục và Đào tạo đã thực hiện Nghị

quyết 88/ 2014 ngày 28/11/2014 của Quốc hội về đổi mới chương trình và sách giáo khoa giáo dục phổ thông, ngày 26/12/2018, ban hành *Chương trình giáo dục phổ thông mới*, trong đó có Chương trình giáo dục phổ thông môn Ngữ văn. Năm học 2022-2023 là năm đầu tiên chương trình sách giáo khoa môn Ngữ văn 10 đã được đưa vào thực thi. Song song với việc đổi mới chương trình, sách giáo khoa trung học phổ thông, trong đó có môn Ngữ Văn, là

* Giáo viên trường THPT Lê Hữu Trác, Cumgar, Đắk Lắk

đổi mới phương pháp dạy học.

Ngữ văn là bộ môn mang tính công cụ và tính thẩm mỹ, nhân văn. Đây là môn học góp phần quan trọng trong việc hoàn thành mục tiêu giáo dục của *Chương trình giáo dục phổ thông mới nói chung* và *Chương trình GDPT môn Ngữ văn nói riêng*, đó là hình thành, phát triển phẩm chất, năng lực cho học sinh phổ thông. Để góp phần đạt được mục tiêu trên, đòi hỏi giáo viên Ngữ văn phải thay đổi phương pháp dạy học. Seminar là một phương pháp có nhiều ưu việt trong dạy học môn Ngữ văn, trong đó có dạy học đọc hiểu văn bản văn học, vừa đáp ứng định hướng phát triển năng lực, vừa phù hợp với đặc trưng môn học. Tuy nhiên, trên thực tế dạy học, phương pháp này chưa thực sự được giáo viên chú ý, sử dụng chưa đạt hiệu quả. Đó là lí do để chúng tôi lựa chọn vấn đề này.

2. Nội dung

2.1. Cơ sở lý thuyết của việc vận dụng phương pháp Seminar phát triển năng lực cho học sinh trung học phổ thông trong dạy học đọc hiểu văn bản

2.1.1. Khái niệm phương pháp dạy học Seminar

Seminar là phương pháp được sử dụng nhiều trong các cuộc họp, hội thảo, báo cáo, nghiên cứu chuyên đề... ở công ty, trường học. Trong dạy học môn Ngữ văn, Seminar cũng là một trong những phương pháp dạy học tích cực. Ở đó, người học phát huy được tinh thần chủ động mọi bước, từ khâu chuẩn bị tài liệu, đọc tư duy, tổng hợp ý, tổ chức sắp xếp thông tin, trình bày nội dung, trả lời câu hỏi của các thành viên đặt ra và đặt ra câu hỏi thảo luận cho các thành viên khác hoặc nhận xét, bổ sung kiến thức thông qua phần trình bày của bạn. Quá trình thực hiện nhiệm vụ học tập này của học sinh được diễn ra dưới sự tổ chức, dẫn dắt, hỗ trợ của giáo viên. Thông qua quá trình học sinh thực hiện nhiệm vụ, giáo viên

sẽ đạt được mục tiêu dạy học cụ thể của bài học, môn học, còn học sinh hình thành được kĩ năng, phát triển được năng lực chung và năng lực đặc thù của môn học.

2.1.2. Phát triển năng lực cho học sinh trung học phổ thông trong dạy học đọc hiểu văn bản văn học

Nhiệm vụ của giáo viên nói chung và giáo viên môn Ngữ văn nói riêng là phải biết tổ chức dạy học, kích thích, phát huy được tính tích cực, chủ động, sáng tạo của học sinh, để các em tự tin hợp tác, tranh biện thực hiện nhiệm vụ học tập hoặc giải quyết được những tình huống trong thực tiễn cuộc sống. Nói khác đi, giáo viên Ngữ văn phải giúp các em phát triển năng lực của mình. Chương trình môn Ngữ văn 2018 đã xác định phải hình thành và phát triển cho học sinh những năng lực chung cốt lõi sau: năng lực tự chủ và tự học, năng lực giao tiếp và hợp tác, năng lực giải quyết vấn đề và sáng tạo. Bên cạnh đó, dựa vào đặc trưng môn Ngữ văn, người dạy cần hình thành, phát triển các năng lực đặc thù (năng lực ngôn ngữ, năng lực văn học) và năng lực chuyên biệt cho học sinh. Như vậy, việc chương trình môn Ngữ văn chú trọng hình thành và phát triển các năng lực chung và các năng lực đặc thù cũng như năng lực chuyên biệt, kéo theo người dạy phải thay đổi, đa dạng hóa phương pháp dạy học cho phù hợp với mục tiêu dạy học bộ môn này, đồng thời góp phần hiện thực hóa mục tiêu giáo dục của Chương trình 2018. Vì vậy, vận dụng phương pháp Seminar phát triển năng lực cho học sinh phổ thông trong dạy học đọc hiểu văn bản văn học chứa nhiều tính ưu việt.

Chương trình môn Ngữ văn THPT ngoài việc tập trung phát triển các năng lực chung thì còn đặc biệt chú trọng đến việc hình thành phát triển các năng lực đặc thù của môn học, đó là năng lực ngôn ngữ và năng lực văn học. Cốt lõi của dạy học môn Ngữ văn là dạy học

sinh cách đọc, viết, nói, nghe; giúp học sinh hình thành kỹ năng, phát triển được năng lực. Theo đó, học sinh biết huy động những trải nghiệm cá nhân, các kỹ năng vào việc giải quyết nhiệm vụ học tập, rút ra được giá trị sống cho bản thân, vận dụng nó vào giải quyết những tình huống trong thực tiễn cuộc sống. Do đó, vận dụng phương pháp Seminar phát triển năng lực cho học sinh phổ thông trong dạy học đọc hiểu văn bản văn học là khả thi, phù hợp với thực tiễn dạy học hiện nay.

2.2. Nguyên tắc lựa chọn nội dung dạy học và cách thức thực hiện phương pháp Seminar trong dạy học đọc hiểu văn bản

2.2.1. Nguyên tắc lựa chọn nội dung bằng phương pháp Seminar

Một là, gắn nội dung dạy học với mục tiêu dạy học. Nội dung dạy học được chọn phải là những đơn vị kiến thức cốt lõi trong bài học, hé mở nhiều tình huống có vấn đề để kích thích cho học sinh tranh biện, thảo luận, giải quyết các tình huống dạy học và là phương tiện cho giáo viên giúp học sinh hình thành, phát triển các kỹ năng, năng lực và phẩm chất cho học sinh. Những đơn vị kiến thức đòi hỏi học sinh vừa phải huy động cảm xúc, trải nghiệm của cá nhân vừa có thể hợp tác để giải quyết vấn đề. Nói cách khác, nội dung dạy học theo phương pháp này phải đạt được mục tiêu giáo dục của Chương trình giáo dục phổ thông mới, trong đó có Chương trình môn Ngữ văn.

Hai là, phải có tài liệu tham khảo. Để đảm bảo thời gian và giải quyết tốt một vấn đề trong nội dung dạy học thì học sinh phải có sự chuẩn bị chu đáo. Vì vậy, nội dung dạy học bằng phương pháp Seminar cần phải có nguồn tài liệu tham khảo cụ thể.

Ba là, đảm bảo tính vừa sức. Nội dung dạy học bằng phương pháp Seminar có thể là những vấn đề khó để học sinh tranh luận, hợp tác cùng nhau giải quyết. Tuy nhiên, mức độ khó cần

phải phù hợp với từng đối tượng học sinh, từng khối lớp. Giáo viên nên có sự phân hóa vấn đề cho từng đối tượng học sinh ngay từ bước lựa chọn vấn đề khi thiết kế kế hoạch bài dạy.

Bốn là, phối kết hợp với các phương pháp, kỹ thuật dạy học khác. Đọc hiểu là một quá trình đòi hỏi người đọc phải vận dụng nhiều phương pháp, kỹ thuật dạy học khác. Phương pháp Seminar sẽ thực sự phát huy tác dụng khi kết hợp với phương pháp phiếu học tập, kỹ thuật đọc lướt, đọc kỹ, đọc diễn cảm, phương pháp thảo luận nhóm...

Năm là, phù hợp với các điều kiện khác. Nội dung dạy học bằng phương pháp Seminar phải đảm bảo được thời gian chuẩn bị của các em ở nhà cũng như thời gian thuyết trình, thảo luận ở lớp, nhất thiết phải có một khoảng thời gian ngắn để giáo viên tổng kết, nhận xét, đánh giá và chốt lại kiến thức quan trọng cho học sinh. Bên cạnh đó, nội dung dạy học cũng cần được lựa chọn phù hợp với hình thức tổ chức trong không gian phòng học hoặc không gian khác và phương tiện dạy học của nhà trường, của học sinh.

2.2.2. Cách thức thực hiện phương pháp Seminar trong dạy học đọc hiểu văn bản văn học

Để vận dụng phương pháp Seminar phát triển năng lực cho học sinh THPT trong dạy học đọc hiểu văn bản văn học, chúng tôi thực hiện bốn bước như sau:

Bước một, thiết kế kế hoạch bài dạy. Giáo viên dựa vào mục tiêu dạy học cần hình thành được kỹ năng gì, phát triển được năng lực nào cho người học để lựa chọn nội dung kiến thức trọng tâm của một bài học hoặc của một chủ đề, chuyên đề, từ đó, cụ thể hóa nội dung dạy học thông qua câu hỏi, bài tập và xác định hình thức trình bày là qua phiếu học tập, phiếu bốc thăm hay chỉ đơn thuần là câu hỏi, bài tập. Sau đó, chia lớp thành nhiều nhóm. Các nhóm cần có sự cân đối về số lượng học sinh. Nội dung trong nhiệm vụ chuyển giao cho các nhóm học sinh

thường là câu hỏi, bài tập, kèm theo đó là thang đo, bảng kiểm hoặc Rubric mà giáo viên thiết kế gắn với các tiêu chí cụ thể cho học sinh tự theo dõi, kiểm tra mức độ thực hiện sản phẩm của bản thân hoặc các nhóm khác, từ đó, điều chỉnh cho sản phẩm của mình; hạn chế được công việc phản hồi cho từng học sinh của giáo viên. Cũng trong bước này, giáo viên dự kiến trước câu trả lời, nhận xét hoặc bổ sung của học sinh và cách thức tổ chức thực hiện nhiệm vụ học tập ở nhà, ở lớp. Giáo viên dựa vào điều kiện dạy học ở trường (lớp) để xác định phương tiện hỗ trợ cho học sinh khi báo cáo sản phẩm (phần mềm Microsoft PowerPoint hoặc bảng phụ bằng giấy Rôki). Bên cạnh đó, giáo viên lượng hóa thời gian chuẩn bị, thời gian tổ chức ở lớp và cung cấp hoặc định hướng tìm kiếm các nguồn tài liệu tham khảo cho học sinh.

Mẫu phiếu 1. Dành cho học sinh tự nhận xét, đánh giá sản phẩm của mình và sản phẩm của bạn về mặt nội dung

HỌ TÊN HỌC SINH:..... LỚP:..... NHÓM

Nội dung	Ý kiến của bạn	Nhận xét của tôi	Câu hỏi của tôi đặt ra cho bạn (2)	
			Ý kiến bổ sung của tôi (1)	
Phát hiện được các tín hiệu thẩm mỹ trong văn bản (tình huống, ngôn ngữ, hành động, không gian, thời gian, sự kiện,...)				
Nội dung tín hiệu thẩm mỹ				
Cảm xúc / mong muốn/ cách giải quyết khi đọc				

**Lưu ý: Học sinh chọn 01 trong 2 cột (1), (2) để thực hiện bổ sung hoặc đặt câu hỏi.*

Mẫu phiếu 2. Dành cho học sinh tự nhận xét, đánh giá sản phẩm của mình và sản phẩm của bạn về mặt hình thức

Hình thức	Trung bình	Khá	Tốt
1. Trình bày đẹp mắt (màu sắc, đường nét hài hòa); hình ảnh phù hợp; sắp xếp các ý khoa học, có tính hệ thống.			
2. Lập luận chặt chẽ (phân tích, suy luận đánh giá, tổng hợp), diễn đạt mạch lạc trong khi nói hoặc viết			
3. Sử dụng kết hợp ngôn ngữ cơ thể để hỗ trợ cho ngôn ngữ nói khi thuyết trình; có thái độ khiêm nhường khi lắng nghe; ôn hòa khi nhận xét, góp ý bổ sung, đặt câu hỏi cho người khác.			
4. Âm lượng nói vừa đủ; tốc độ nói vừa phải; linh hoạt trong giọng điệu; phong thái tự tin khi thuyết trình.			

**Lưu ý: Học sinh đánh dấu X vào một trong các mức độ Trung bình, Khá, Tốt cho các nhóm khác.*

Bước hai, giáo viên chuyển giao nhiệm vụ cụ thể cho học sinh, hướng dẫn học sinh chuẩn bị chi tiết trước ở nhà. Giáo viên có thể chuyển giao nhiệm vụ thông qua hình thức trực tuyến: các nhóm lớp ở trên zalo, facebook, gmail hoặc trực tiếp vào cuối tiết học ở trên lớp bằng phiếu học tập hoặc gói thăm. Giới thiệu phạm vi tài liệu nghiên cứu và cung cấp thang đo hoặc bảng kiểm cho các em. Giới hạn thời gian chuẩn bị và thứ tự trình bày các đề tài ở lớp cho các nhóm. Động viên, khuyến khích, hé mở kết quả tốt đẹp cho các em có động lực cố gắng phát huy năng lực và vượt thái độ rụt rè trong việc trình bày

vấn đề trước tập thể. Yêu cầu các nhóm nhận được nhiệm vụ phải họp nhóm, bầu lên một nhóm trưởng để phân công nhiệm vụ cụ thể cho các thành viên và điều hành cho các thành viên trao đổi, thảo luận, cho ra sản phẩm chung, tập duyệt báo cáo trước. Và bầu lên hai thư ký, trong đó một thư ký để tổng hợp ý kiến, sản phẩm của cả nhóm. Thư ký còn lại thực hiện việc theo dõi, ghi lại những học sinh không thực hiện nhiệm vụ hoặc thực hiện không nghiêm túc, nhiệt tình.

Bước ba, học sinh tổ chức thực hiện nhiệm vụ học tập khi ở nhà theo hoạt động cá nhân hoặc phối hợp với hoạt động nhóm, tùy thuộc vào nội dung vấn đề và yêu cầu mà giáo viên đặt ra. Quá trình thực hiện nhiệm vụ học tập này, nhóm trưởng phân công nhiệm vụ cụ thể xoay quanh đề tài dựa theo năng lực, sở thích của từng bạn; quán triệt các thành viên trong nhóm nhận nhiệm vụ cần tập trung nghiên cứu tài liệu, ghi lại những nội dung chính, những thắc mắc cần được tháo gỡ. Sau khi các thành viên thực hiện xong nhiệm vụ, nhóm trưởng họp nhóm lại để thu thập thông tin, tổng hợp, tổ chức, sắp xếp và thống nhất lựa chọn nội dung, hình thức, người trình bày. Và yêu cầu người được chọn thuyết trình tập trước 1-2 lần để các

thành viên góp ý, điều chỉnh cho hoàn thiện. Các nhóm có thể gửi sản phẩm của mình cho giáo viên xem trước. Chất lượng sản phẩm của học sinh chính là cơ sở để giáo viên dựa vào điều chỉnh phương pháp dạy học ở lớp.

Bước bốn, giáo viên tổ chức dạy học ở lớp cho học sinh. Trước tiên, giáo viên chọn một học sinh đóng vai MC. Nhiệm vụ của học sinh này là điều hành, dẫn dắt, kết nối cho đại diện ở các nhóm trình bày sản phẩm của mình, cho các bạn trao đổi, thảo luận để trả lời câu hỏi do nhóm khác đặt ra. Các nhóm trình bày có thể theo thứ tự đã được ấn định trước đó, thời gian 5-7 phút. Trong khi đại diện từng nhóm trình bày, học sinh các nhóm khác lắng nghe và đặt câu hỏi cho người trình bày về những vấn đề bản thân còn băn khoăn, nghi hoặc, hoặc có thể đưa ra nhận xét, bổ sung thêm. Học sinh trình bày sẽ phải trao đổi, thảo luận với các bạn trong nhóm để thống nhất phương án và trả lời trong thời gian 2-3 phút. Trường hợp, thành viên trong nhóm không thể trả lời được, các bạn khác trong lớp có thể trả lời hoặc giáo viên sẽ hỗ trợ trả lời. Các nhóm tiếp theo sẽ lần lượt thực hiện các thao tác như nhóm đầu tiên.

Bước năm, sau khi các nhóm trình bày xong, giáo viên nhận xét, bổ sung (nếu cần) và chốt lại vấn đề bằng sơ đồ (2-3 slide bằng chữ viết) hoặc dùng sản phẩm của học sinh để chốt lại kiến thức cơ bản.

Bước sáu, giáo viên đánh giá chung về ưu nhược cho phần thuyết trình của các nhóm. Tuyên dương nhóm thực hiện nhiệm vụ tốt nhất.

Chẳng hạn, khi dạy học đoạn trích “Mắc mưu Thị Hén”, trích tuồng *Nghêu, Sò, Ốc, Hén*, Sách Ngữ văn 10 (2022) (Cánh Diều), ban cơ bản, NXB Đại học Huế, ngoài những câu hỏi liên quan

Giờ học seminar trong trường Đại học

đến tri thức (khái niệm, phân loại thể loại tuồng, bối cảnh văn hóa, nội dung chính tác phẩm *Nghêu, Sò, Ốc, Hến*; vị trí, nội dung đoạn trích, nhân vật chính, sự kiện chính, bố cục,... tạo cơ sở cho sự hiểu về văn bản này, giáo viên xác định rõ năng lực học sinh cần đạt trong bài học để lựa chọn nội dung kiến thức cho bài học. Nội dung kiến thức được chọn sẽ chú trọng vào những hiểu biết về yếu tố hình thức và nội dung của văn bản tuồng hài (đề tài, tích truyện, nhân vật, lời thoại, chủ đề, thông điệp,...); bối cảnh lịch sử - văn hóa thể hiện trong kịch bản tuồng hài. Thông thường kiến thức bài học phải là phương tiện để người dạy giúp học sinh đạt được năng lực, phẩm chất cho học sinh, tuy nhiên, trong phạm vi hẹp của bài viết chúng tôi chỉ bàn đến năng lực. Trên cơ sở về năng lực đọc hiểu cần phát triển cho học sinh đơn vị kiến thức đã xác định trên đây, người dạy xây dựng một hệ thống câu hỏi, bài tập, kèm theo bảng kiểm (Mẫu phiếu 1, 2) ở trên và chuyển giao nhiệm vụ học tập cho học sinh thực hiện trước ở nhà. Các câu hỏi, bài tập được xây dựng và cho học sinh đại diện từng nhóm bốc thăm, kết quả như sau:

Nhóm 1: *Xác định bối cảnh (không gian, thời gian, nhân vật...) đoạn trích “Mắc mưu Thị Hến”. Tác dụng việc tác giả dân gian chọn một không gian hẹp cho cuộc hội ngộ của các nhân vật trong đoạn trích?*

Nhóm 2,3,4: *Phân tích một số yếu tố tạo ra tiếng cười trong đoạn trích?*

Thông qua các yếu tố tạo ra tiếng cười này, tác giả dân gian muốn gửi đến bạn đọc thông điệp gì? Trong đoạn trích này, em ấn tượng nhất về nhân vật nào? Vì sao?

Trong đó, nhiệm vụ cho các nhóm này giáo viên có thể chia ra cụ thể hơn. Ví dụ như nhiệm vụ nhóm 2: Thị Hến gặp Nghêu (chú ý tình huống, hành động, ngôn ngữ khi Nghêu tới, hành động khi nghe tiếng Đề Hài; nhận xét tâm trạng, tính cách; rút ra thông điệp của tác

giả khi xây dựng nhân vật này...); nhóm 3: Thị Hến gặp Đề Hài (tương tự); nhóm 4: Thị Hến gặp Huyện Trìa (tương tự).

Từ những câu hỏi, bài tập này sẽ được học sinh các nhóm chuẩn bị trước ở nhà để lên lớp thuyết trình. Các bước còn lại sẽ được tổ chức thực hiện như trên.

3. Kết luận

Có thể nói, phát triển năng lực cho học sinh trung học phổ thông trong dạy học đọc hiểu văn bản văn học bằng phương pháp Seminar là một công việc không đơn giản. Bởi nó đòi hỏi quá trình chuẩn bị của giáo viên, học sinh phải rất kĩ lưỡng và có sự đầu tư nhất định, từ khâu giáo viên chuẩn bị câu hỏi đến tài liệu tham khảo, hướng dẫn cách đọc để chuyển giao nhiệm vụ cho học sinh chuẩn bị bài mới ở nhà cũng như việc học sinh phải phát huy được tinh thần tích cực, chủ động, sáng tạo trong quá trình thực hiện nhiệm vụ học tập ở lớp. Chất lượng của tiết học phải là sự đóng góp của rất nhiều yếu tố, nhiều nhân tố. Ngoài những yêu cầu trên thì tâm thế tích cực và năng lực sư phạm của giáo viên để tổ chức, định hướng, kích thích, khơi gợi, ứng phó, linh hoạt thay đổi cách thức tổ chức tiết học ở từng khâu nhỏ nhất cũng rất quan trọng. Quan trọng hơn nữa là tinh thần hợp tác của học sinh với các bạn trong nhóm hoặc khác nhóm nhằm hỗ trợ cho nhóm hoàn thành tốt nhiệm vụ trong một thời gian nhất định. Quá trình tương tác nhằm giải quyết nhiệm vụ học tập giúp học sinh hiểu bài hơn, các kĩ năng sẽ được hình thành, năng lực phát triển. Như vậy, không thể phủ nhận đây là một phương pháp dạy học rất sinh động, hấp dẫn, khả dụng, phù hợp với xu thế đổi mới Chương trình giáo dục phổ thông mới. Nó còn góp phần hình thành nhiều kĩ năng, phát triển được năng lực, phẩm chất cho học sinh. Theo đó, học sinh sẽ biết vận dụng chúng vào việc giải quyết những tình huống trong thực tiễn cuộc sống cũng như trong công việc và học tập suốt đời. □